

Повага до матері як одна з найкращих рис української ментальності

Г. Шевцова

Науковий керівник: к. п. н. Сараєва О. В.

Кафедра педагогіки, психології й освітнього менеджменту

Херсонський державний університет

anna-shevcova2@rambler.ru

У статті досліджено проблему виховання поваги до матері в українському суспільстві, визначено унікальність цього явища на основі історичних подій, що відбувались у XVI-XVII століттях на теренах нашої країни.

Ключові слова: повага, повага до матері, авторитет, сім'я, типи поваги.

Формування нової стратегії виховання громадянина оновленої демократичної країни XXI століття робить необхідним звернення до найкращих традицій виховання підростаючого покоління та національних особливостей українського народу. Історичне минуле нашої країни містить у собі безцінний життєвий досвід, який може стати могутнім фундаментом процесу модернізації виховання.

Науково доведено, що на формування особистості впливають різні фактори: родина, школа, середовище, церква й суспільство. Проте провідну роль у цьому процесі відіграє сім'я, в якій відбуваються перші кроки морально-духовного розвитку особистості. Головну роль у цьому процесі виконує мати. Саме вона стає для маленької дитини її першим педагогом. Із перших днів життя мати задовольняє не тільки фізіологічні потреби малечі, а й надає перші уроки моральності. Материнський приклад учить дитину любити батька, рідних, сприяє формуванню ставлення дитини до навколишнього суспільного середовища, що виступає умовою розвитку її як особистості.

На жаль, умови сьогодення, в яких опинились жінки нашої країни, породили безліч проблем у взаємостосунках матері і батька, матері та дитини. Відвойована рівноправність у суспільстві зробила жінку «сильним суперником», який не потребує захисту й турботи. Штучне звеличення

чоловіка над жінкою, зради, розгульний спосіб життя істотно змінили роль жінки в колі сім'ї. Відсутність виховання у дівчат гідності, цнотливості, культури почуттів стали підґрунтям для знівечення святого образу жінки-матері. Наслідками цього стали: неповага, хамство, відсутність будь-якої допомоги та турботи, байдужість, нелюбов зі сторони рідних дітей. З приводу цього Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), «Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні» (2004) зобов'язують педагогів та психологів нашої держави приділити належну увагу в навчально-виховному процесі вихованню духовно-моральної культури, поваги до батька та матері, пошани до предків, збереження та збагачення українських родинних традицій.

Проблема виховання поваги до матері у дітей молодшого шкільного віку хвилювала свого часу багатьох педагогів-класиків. В. Сухомлинський, К. Ушинський наполягали, що основи людського характеру закладаються в перші роки життя, коли дитина перебуває під безпосереднім впливом матері. На сучасному етапі над цією проблемою працювали такі педагоги: Г. Григор'єва, Є. Євдокимова, Т. Кулікова.

Теоретичне вивчення проблеми поваги дитини до матері в педагогічній, психологічній та філософській літературі дозволило нам визначити повагу як ушанування, звеличення матері за її заслуги та достоїнства, її позитивні якості. Повага до матері ґрунтується на любові до неї та визнаному авторитеті [5].

Поважне відношення до матері припускає чуйність, чемність, делікатність, визнання достоїнств, заслуг, врахування прав, свободи, увагу до інтересів, праці, небайдужість до її емоцій, хвилювань, неможливість завдати їй шкоди.

На думку таких дослідників, як Дж. Ахундова, С. Дарвал повагу можна поділити на два типи:

– повага – визнання прав людини та її внутрішніх цінностей, авторитету; – повага – оцінка заслуг та досягнень людини [2].

Якщо повага-оцінка пов'язана насамперед з теперішньою діяльністю людини (у нашому випадку з виконанням матір'ю різних соціальних ролей), то повага – визнання вимагає звернення до історичного минулого, щоб з'ясувати силу унікальності української жінки-матері.

З огляду на проблематику окресленого дискусії метою нашої статті є дослідження процесу виховання поваги до матері як найкращої риси

української ментальності задля актуалізації та використання напрацювань в педагогічних реаліях сьогодення.

Гендерні дослідження переконують, що рівнем ставлення до жінки визначається зрілість суспільства, а нашою турботою про матерів – його моральна висота. Українців з-поміж усіх народів вирізняє пріоритет жінки-матері порівняно з чоловіком. Це виявлено в системі подружніх стосунків, у міфології, у фольклорі, у формах сватання та шлюбу. Чоловіки в історії нашої країни постійно воювали. Їх відсутність у колі родини обумовила формування в українських матерів таких рис характеру, як стійкість до негараздів, незалежності від інших, вміння брати відповідальність на себе, бути рішучими, життєстійкими. Матері «піднімали на ноги» своїх дітей, виховували їх, привчали до тяжкої праці, рослили мужніх патріотів рідної землі. Усе це підносило на вищий щабель її гідність, авторитет, достоїнства [7].

Історія нашої країни славиться унікальним етапом – козацькими часами (XVI-XVII), де події та життя того часу наклали свій слід на долю жінки-матері. У ті часи незалежності жінці-шляхтанці могли позаздрити дворянки будь-якої європейської країни, бо вона була рівноправною з чоловіком, мала особисту незалежність, розпоряджувалась власним майном – материзною. Жінки були членами церковних братств, засновували школи, монастирі, служили в армії. Вони обирали собі наречених, виховували дітей, розпоряджувалися своїм майном, могли розлучитися з чоловіком, якщо вона того забажає. Поступово самостійність та незалежність характеру козацької жінки стали національною рисою, притаманною всьому українському суспільству, що було значною мірою обумовлено об'єктивними причинами та умовами виживання [1].

Повага до жінки виховувалася в родині кожного парубка та поступово трансформувалася у повагу до дівчини, майбутньої дружини. Лицарське відношення до жінки виявлялось у турботі, хвилюванні, небайдужості та постійному захисті від ворога та негараздів. Такі поняття, як Січ-мати, козацька шабля-мати уособлювали в собі ідеальну мати-заступницю. А серед православних святих домінувала жінка-мати – Богородиця.

Існуюча в той час заборона з'являтися жінці в Січі та пропаганда безшлюбності була викликана не нехтуванням до жінки, а навпаки – високою повагою та відповідальністю перед дівчиною, жінкою, матір'ю. Великим злочином вважалась зрада жінці, образа жінки, бо непорядна в шлюбі людина не може служити рідній землі, захищати свою Батьківщину. Історики відмічають, що відсутність постійного спілкування з жінками є ідеалізацією жіночого начала в Україні.

На повагу до жінки-матері в ті часи вказує те, що чоловіки радилися з дружинами у військових питаннях, постійно прислухались до них. Так дружина черкаського полковника Максима Кривоноса (сподвижник Богдана Хмельницького) під час його відсутності нерідко давала вказівки козакам та козацьким старшинам. Усі вони називали її матір'ю, та жоден не міг перечити їй. Жінки з українських аристократичних родин брали участь у підписанні найважливіших державних угод. Велика повага до жінки, матері роду виявлялась і в тому, що її підпис у разі втрати чоловіка при укладанні цивільних угод важив більше, ніж підпис її дорослих синів, і ставився першим, бо жінка позиціонувалась на чолі родини. Коли дівчина виходила заміж, їй надавалося право обирати прізвище чоловіка чи залишати своє дівоче.

Українські жінки володіли секретами народної медицини. Уміння лікувати передавало жінці владу над хворобою й здоров'ям, над життям та смертю, що підвищувало її авторитет у родині та статус у суспільстві. Церковні повчання постійно проголошували пошану до жінки-матері «богоугодною» справою.

Історичне минуле України містить багато образів жінок-матерів, яким ми зобов'язані тим, що виробився яскравий національний жіночий характер, своєрідний жіночий тип, сповнений материнської теплоти, турботи й сили. Враховуючи сказане, не можна не згадати про Марію-Магдалину – матір Івана Мазепи, яка сама була дуже освіченою жінкою, діяльною патріоткою, глибоко віруючою людиною. Вона мала великий вплив на свого сина, майбутнього гетьмана, про що він зізнався вже у зрілому віці. Мати послала його вчитися в Києво-Могилянську колегію, протягом всього життя допомагала синові мудрими порадами. Матері Іван Мазепа завдячував відданістю православної церкві, яку він зберігав усе життя [1].

Величезний авторитет української жінки-матері сприяв тому, що саме в час козаччини постають на південних наших землях поселення, названі жіночими іменами: Мар'янівки, Кулинівки, Ольгополі, Оленіні, Марусині тощо [1].

Героїчне минуле нашої країни свідчить про ще одну унікальну заслугу та достоїнство української жінки-матері перед суспільством – це постійне виконання обов'язку матері-Берегині своєї родини. Людяність робить материнське серце таким великим, що його ніжності, турботливості і вболівань вистачає не тільки на своїх рідних, а й на інших людей. Мати береже родину від горя, дає мудру пораду родичам, застерігає від невірного кроку близьких, захищає малих дітей від лихого звіра, хвороб, смерті. Зображувалась (вишивалась) берегиня на білих рушниках, що вивішувались

над вікнами й дверима, вирізьблювалась на дереві, а невеликі зображення її (глиняні чи мідні обереги) українці носили на грудях [7].

Традиційний малюнок Берегині — символічна постать жінки з застережливо піднятими руками. Це схематичне зображення трансформувалося в малюнок тризуба, що довгі століття вшановувався і використовувався як оберіг, а згодом у боспорських (кримських) царів-українців та в київських князів доби України-Русі стає національним гербом [3].

Характерними рисами української жінки в усі часи, за словами С. Русової, виступають «козацькі риси». Смілива, витривала, незламна тяжкою долею, з прекрасною душею та великим серцем, здатна віддати життя заради щастя своєї дитини – це ті риси української жінки-мати, які завжди сприятимуть звеличенню та вшануванню її в усі часи існування нашого суспільства [4].

Отже, дослідивши джерельну базу, в якій презентовані події суспільного життя України у XVI-XVII століттях, ми встановили, що повага до матері є однією з найкращих рис української ментальності та поруч з миролюбністю, милосердям, щирістю, демократичністю підкреслюють унікальність усього українського народу.

Література

Апанович О. Козацька енциклопедія для юнацтва / О. Апанович. — К.: Веселка, 2009. — 719 с.

Ахундова Д. Уважение, его основа и типы / Д. Ахундова. // Вестник Томского государственного педагогического университета – Изд. ТГПУ, 2013. – №1 – 188 с.

Плачинда С. П. Словник давньоукраїнської міфології / С. П. Плачинда. — К.: Укр. письменник, 1993. — 63 с.

Русова С. Вибрані педагогічні твори / С. Русова. – К.: Освіта, 1996. -304с.

Український педагогічний словник / [уклад. С. У. Гончаренко]. – К.: Либідь, 1997. – 206 с.

Фіцула М. М. Педагогіка: посібник / М. М. Фіцула. – К.: «Академія», 2000 – 544 с.

Щербань П. М. Національне виховання в сім'ї / П. М. Щербань. – К.: ПП «Борівітер», 2000. – 260 с.

